

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARI ÇERÇEVESİNDE AB VE TÜRKİYE’NİN SEÇİLİGÖSTERGELERE GÖRE MUKAYESELİ ANALİZİ¹

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE EU AND TURKEY ACCORDING TO SELECTED INDICATORS WITHIN THE FRAMEWORK OF THE UNITED NATIONS SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

Özcan ELEVLI² Elife AKIŐ³

*Araştırma Makalesi / GeliŐ Tarihi: 15.05.2024
Kabul Tarihi: 27.03.2025*

Öz

Ekonomik kaygıların yanında sosyal ve çevresel etkileri de dikkate alan bir kalkınma modeli olarak, BirleşmİŞ Milletler (BM) tarafından 2030 yılı için 17 amaç ve 169 hedef belirlenmek suretiyle somutlaŐtırılan Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) çerçevesinde AB ile Türkiye’nin geliŐtirdikleri politika ve uygulama sonuçları, ilk üç SKA kapsamında seçilmiş göstergeler üzerinden mukayese edilerek analiz edilmiştir. Yapılan analiz yeşil dönüşüm sürecine giren AB ile AB’ye aday ülke olan Türkiye’nin SKA’larına ulaŐabilmek için uygulayacakları politikalarında uyum seviyesini görebilmek açısından önemlidir. Çünkü Türkiye’nin uyum ve hedeflere ulaşma seviyesi AB üyeliği için olumlu bir etki alanı oluŐturabilecektir. Dolayısıyla çalışmanın amacı; mevcut durum itibariyle Türkiye’nin, AB ile ortaklaŐtıĐı BM 2030 yılı hedefleri açısından mukayese edilerek yakınsama ve uyum derecesinin tespit ve tahlil edilmesidir. Çalışmanın sonucunda; AB’ye aday ülke Türkiye’nin mukayese edilen seçili SKA göstergelerine göre AB ortalamasından-istisnalar hariç- negatif ayrıştığı, ayrıca en iyi performans gösteren üye ülke ile arasındaki makasın ise katlanarak açıldığı, mevcut düzeyin üyelik süreci için olumlu etki oluŐturamayacaĐı anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları, Avrupa Birliği, Türkiye

JEL Sınıflaması: Q01, P52, I15

Abstract

Within the framework of the Sustainable Development Goals (SDGs), which were developed by the United Nations (UN) as a development model that takes into account social and environmental impacts as well as economic concerns and were concretized by determining 17 goals and 169 targets for 2030, the policy and implementation results the EU and Türkiye was analyzed by comparison on selected indicators within the scope of the first three SDGs. The analysis is important in terms of seeing the level of compliance in the policies that the EU, which has entered the green transformation process, and Türkiye, which is EU candidate country, will implement in order to achieve the SDGs. Because Türkiye’s level of compliance and achievement of targets can bring out a positive impact for EU membership. Therefore, the aim of the study is; as of the current situation, it is to determine and analyze the degree of convergence and harmony between Türkiye and the EU in terms of the UN 2030 targets. As a result of the study; It has been understood that Türkiye, an EU candidate country, differs negatively from the EU average-excluding exceptions- according to the selected SDG indicators compared, and that the gap between it and the best-performing member country has widened exponentially, and the current level cannot have a positive impact on the membership process.

Key Words: Sustainable Development Goals, European Union, Türkiye

JEL Classification: Q01, P52, I15

¹ **Bibliyografik Bilgi (APA):** FESA Dergisi, 2025; 10(1) , 1 - 18 / DOI: 10.29106/fesa.1485244

² Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ozcan.elevli@ogr.iu.edu.tr, İstanbul, Türkiye, ORCID ID: 0000-0002-1930-0930.

³ ** Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, elifakis@istanbul.edu.tr, İstanbul, Türkiye, ORCID ID: 0000-0002-5443-4045

1. Giriş

1970’li yıllardan itibaren çevre sorunlarının artışına bağlı olarak gelişen, toplumların ve ulus devletlerin dolayısıyla Birleşmiş Milletler’in artan duyarlılığı çerçevesinde sürdürülebilir kalkınma konusu gündeme taşınmış ve halen gündemin ilk sıralarında bulunmaktadır. Günümüz toplumlarının refah ve sürdürülebilir çevrede yaşamasını mümkün kılan, gezegeni tüketmeden gelecek kuşakların da faydalanma hakkını gözeten bir kalkınma modeli öngören sürdürülebilir kalkınma BM tarafından amaçlar ve hedeflerle somutlaştırılmıştır. Diğer yandan sürdürülebilir kalkınmanın gerçekteleştirilebilmesi sadece birey ya da ulusal devletlerle değil tüm toplumların, devletlerin, şirketlerin ve uluslararası örgütlerin ortak çabası ile mümkün olabilecektir.

Çalışmada, Avrupa Birliği ile Türkiye’nin BM 2030 SKA çerçevesinde geliştirdikleri politika ve uygulamaların sonuçlarını ifade eden göstergeler ilk üç SKA bağlamında karşılaştırılmıştır. Seçilmiş SKA’lar yine konunun boyutu dikkate alındığında üç öznenin verileri üzerinden (AB, Türkiye ve seçilmiş SKA göstergesinde en iyi performansa sahip AB üyesi) analiz edilmiştir. Özellikle AB gerek SKA gerekse Avrupa Yeşil Mutabakatı ile çevreci ve sirküler bir üretim-tüketim döngüsü oluşturmak için politika oluşturmakta ve uygulamaktadır. Diğer taraftan tam üye olmak için başlattığı süreçte, AB’ye aday ülke olan ve müzakere süreci yürüten Türkiye’nin SKA alanında uyum seviyesini ve hangi başlıklarda avantajlı konumda olduğunu görebilmek önemlidir. Çünkü Türkiye SKA’lara ne kadar çok uyum sağlayabilir ve hedeflere ulaşabilirse AB’ye o oranda yaklaşmış olacak, müzakere başlıklarını dikkate aldığımızda bu durum üyelik sürecine olumlu etki edecektir. Dolayısıyla çalışmanın amacı dinamik bir süreç olan 2030 yılı hedeflerine ulaşmak isteyen Türkiye’nin AB’ye mukayeseli olarak son dönemler itibari ile ne kadar yaklaştığının tespit edilmesi ve tahlil edilmesidir. Diğer yandan çalışma ile ortaya çıkacak sonuç üzerinden Türkiye’nin SKA’lar kapsamında daha rasyonel, etkin somut politika üretme kapasitesi artırılmış olacaktır.

Araştırmanın varsayımı; Türkiye, AB ile mukayese edildiğinde BM 2030 SKA’ları bakımından AB ortalamasının altında bir düzeydedir. Dolayısıyla bu olumsuz durum Türkiye’nin AB üyelik sürecini sosyal, çevresel ve ekonomik açılardan zorlaştırma potansiyeline sahiptir.

Araştırmanın kısıtları; BM 2030 SKA’ları 17 amaç ve toplam 169 hedeften oluştuğu, ayrıca çalışma kapsam ve süresi de dikkate alındığında, Araştırma yapılırken insan yaşamı ile doğrudan ilişkili SKA 1, 2 ve 3 kapsamında seçilmiş göstergeler üzerinden analiz ve değerlendirme yapılmıştır.

2. Literatür Taraması

Ekonomik kaygılar dışında ülkelerin ve dolayısıyla uluslararası kuruluşların 1970’ler sonrası gelişen çevre hassasiyeti ve refah toplumuna olan ilgisi sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin politik arayışları artırmıştır. Dolayısıyla SK kapsamında gerek AB gerekse Türkiye üzerine yapılan akademik çalışmaların sayısı giderek artmaya başlamıştır. Söz konusu çalışmalardan özellikle yakın dönemde yapılmış olanlar başta olmak üzere bazıları şunlardır;

Bolayır, Eroğlu (2024) tarafından Türkiye’nin SK performansına dair yapılan betimsel analize dayalı çalışmada, seçilmiş bazı göstergeler bazında -özellikle sağlık alanında- iyileşme gözlemlendiği, hatta 2016-2023 döneminde SKA puanının 4,7 puan arttığı, diğer taraftan GSYİH içinde Ar-Ge payının artmasına rağmen halen gelişmiş ülkeler düzeyinin altında kaldığı, bu bağlamda Türkiye’nin doğal kaynakların korunması, arazi kullanım planlarının yapılması ve sürdürülebilir tarımın yaygınlaştırılması gibi adımlar atması gereği ifade edilmektedir. Kahreman’ın (2024) çalışmasında, AB ülkelerinin SK performansını sosyal, finansal, yönetişim ve ekonomik göstereler bazında değerlendirdiğinde en iyi performans gösteren ülkelerin Almanya ve Lüksemburg olduğunu, ayrıca bu ülkelerin ekonomik, sosyal ve yönetişim bakımından diğer ülkelere pozitif olarak ayrıştığını, en düşük performansa sahip ülkelerin ise Bulgaristan ve Romanya olduğunu belirtmektedir. Arıman (2023) tarafından yapılan çalışmada ise, SKA 4 kapsamında Türkiye ve OECD ülkeleri (ki bu ülkelere 22’si aynı zamanda AB üyesidir) nitelikli eğitim başlığında analiz edilmiş, çalışmada Türkiye’de öğrenci başına düşen eğitim harcamalarının genel olarak OECD ortalamalarının altında olduğu, diğer taraftan son dönemlerde eğitime ayrılan bütçenin istikrallı bir artış içinde olmasının eğitimin niteliğini artıracadı sonucuna varılmıştır.

Çok Boyutlu Ölçekleme analizi ile AB ülkeleri ile Türkiye’yi SK düzeyleri açısından pandemi öncesi ve sonrası dönemler itibariyle karşılaştıran Veysikarani (2023) çalışma sonucunda, incelenen her iki dönemde öncü olan ülkelerin Finlandiya, Danimarka, İsveç, Avusturya ve Lüksemburg olduğunu, söz konusu ülkelerin ekonomi ve sosyo-gelişmişlik bakımından da öne çıktığı, diğer yandan Bulgaristan, Romanya ve Hırvatistan’ın ise diğer üye ülkelere negatif ayrıştığını, Türkiye’nin ise diğer ülkeler gibi pandemiden ekonomik, sosyal ve çevresel açıdan negatif etkilendiğini, bu durumun SK sürecini de olumsuz etkilediğini tespit etmiştir. AB ve Türkiye’yi SK kapsamında Yeşil Lojistik bazında karşılaştırmaya tabi tutan Mete (2020) çalışmasında, lojistik performans endekslerindeki yükselişin hem AB üyesi ülkelere hem de Türkiye’de sera gazı ve karbondioksit emisyonu üzerinde azaltıcı bir etkiye neden olduğu, bu bağlamda özellikle fosil yakıt tüketimini azaltırken yenilenebilir

enerji kullanımını artıran politikaların SK ve yeşil lojistik uygulamalarının amacına ulaşmasına önemli katkı sağlayacağı sonucuna varmıştır.

Özkan (2017) tarafından yapılan ve AB ile Türkiye'nin SK bağlamında sosyo-ekonomik ve çevresel göstergeler açısından karşılaştırılmasına dayanan çalışmada, AB'nin SK performansının sürekli olarak arttığı, Türkiye'nin SKA'ya AB ülkelerinden daha uzak bir aşamada olduğu, diğer taraftan Yunanistan, Romanya, Bulgaristan, Letonya ve Estonya gibi ülkelerde çevresel ve sosyo-ekonomik sorunların diğer üye ülkelere göre daha yoğun olduğu, üyeler arasında seviye olarak ileride olanlar ve geride kalanlar olmak üzere farklılaşma olduğu, en iyi performans gösteren üyelerin Hollanda, İsveç, Almanya ve Danimarka gibi kuzey ülkeleri olduğu ifade edilmiştir. Türkiye ve AB üyesi ülkeler bazında ekonomik özgürlüğün SK üzerindeki etkisini 1990-2014 dönemi için inceleyen Güney'in (2017) çalışmasında gerek Türkiye gerekse AB ülkelerinde ekonomik özgürlük seviyesinin artmasının SK seviyesini artırdığı, özellikle ekonomi alanında uygulanan hukuksal süreçlerin yeterli ya da yetersiz olmasının SK'ya olan etkisi bakımından dikkate değer bir unsur olduğu, ayrıca söz konusu ülkelerde kamu alanında şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerinin etkin bir şekilde uygulanmasının doğrudan SK'yı olumlu yönde etkilediği anlaşılmıştır.

Çeşitli endeksler üzerinden Türkiye'nin SK düzeyini ölçmeye yönelik Ay (2017) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye'nin Çevresel Performans endeksine göre sıralamadaki yerinin gerilemesine rağmen puanının arttığı, Türkiye'nin özellikle uluslararası iş birliği, arazi kullanımı ve su kalitesi başlıklarında düşük performans gösterdiği, sıralamada ilk 20 ülkenin AB üyesi ülkeler olduğu belirtilmiştir. Diğer bir çalışma olarak Ada, Kılıç (2015), AB ve Türkiye'yi sürdürülebilir bankacılık açısından karşılaştırmış, çalışmada sürdürülebilir bankacılık uygulamalarının özellikle AB üyesi ülkelerde benimsendiği, bu kapsamda yenilenebilir enerji için ayrılan fonlarda ve kullanılan kredilerde artış olduğu, Türkiye'de ise nitelikli insan gücünün eksikliği, finansman yetersizliği ya da kurumsal kapasite zayıflığı gibi bu alanda birçok engelleyici faktör olmasına karşılık yine de olumlu gelişmeler gözlemlendiği, bu noktada banka ve finans kuruluşları ile ilgili yasal düzenleme yapılmasının ve yaptırım uygulanmasının bankaların sürdürülebilirlik ilkelerine göre finansman sağlamaları için etkili olabileceği sonucuna varılmıştır. Ada (2015) tarafından yapılan ve AB ülkeleri ile Türkiye'nin Kümeleme analizikullanılarak SK açısından incelendiği çalışmada ise SK seviyesi bakımından Türkiye'nin AB ortalamasında olduğu ve üye ülkelerden önemli farklılıklar göstermediği, incelenen ülkelerin SK bakımından ekonomik gelişme düzeyleri bazında kümeleme farklılığı oluşturmadığı ifade edilmiştir.

3. Metodoloji

Çalışma temelde teorik düzeyde bir çalışma olup nicel ve betimsel yöntem kullanılarak yapılmıştır. Çalışma için gerekli olan veriler öncelikle ayrıntılı ve kapsamlı bir veri kaynağı olan Avrupa İstatistik Kurumu (Eurostat)'nun veri tabanından yoğun olmak üzere, SKA üzerine çalışan diğer kuruluşların konu bağlamındaki rapor ve verilerden sağlanmıştır. Daha sonra söz konusu kaynaklardan elde edilen veriler kullanılarak mukayeseli analiz ile düzenlenen tablo ve grafikler üzerinden AB ve Türkiye değerlendirmesi yapılmıştır.

4. Sürdürülebilir Kalkınma: Kavram ve Amaçları

Bu bölümde önce genel hatları ile Sürdürülebilir Kalkınma kavramı farklı açılardan tanımlanacak ve kavramın tarihsel gelişim sürecinden bahsedilecektir. Sonrasında BM 2030 SKA'lar sınıflandırılarak bir tablo halinde kısaca anlatılacaktır.

4.1. Sürdürülebilir Kalkınma Kavramı

Sürdürülebilir kalkınma, bugünün gereksinmelerini, gelecek kuşakların kendi gereksinmelerini de dikkate alarak karşılamaktır. Sürdürülebilir kalkınma yenilenebilir kaynaklar için yenilenebilir orandır. Yenilenemeyen kaynaklar için bu oran kullanım oranıdır. Her iki durumda da piyasa mekanizması içinde kendiliğinden çözülemeyecek kaynak dağılımı sorunuyla karşılaşmaktadır. Bu durumda planlama gerekmektedir (Keleş, Hamamcı ve Çoban, 2012: 246-247).

Doğayı tüketmeden faydalanmak sürdürülebilir kalkınma ile mümkündür. Tarımda, balıkçılıkta, enerji politikasında, kısaca tüm çevre konularında sürdürülebilirlik temel ilkedir. Ancak yerleştirip uygulaması kolay değildir. Çünkü çok uzun vadeli planlama gerektirmektedir (Kışlalıoğlu, Berkes, 2010: 245).

Sürekli ve dengeli kalkınma ya da sürdürülebilir kalkınma kavramı 1970'li yıllardan günümüze ekonomi, toplum ve çevre arasında kurulmak istenen dengenin yeni bir tanımı olarak ortaya çıkmıştır. Sürdürülebilir

kalkınma ekolojik sorunların, kapitalist sistemi değiştirmeye gerek kalmadan çözülebileceğini savunmaktadır (Keleş, Hamamcı ve Çoban, 2012: 245). Sürdürülebilir Kalkınma, doğal kaynakları tahrip etmeden, ekolojik dengeleri bozmadan kalkınmanın gerçekleştirilmesini, tüm insanlığın ortak bir anlayışa varacakları bir yaşam tarzını öngörmektedir. Sadece bu yaşam tarzına uyum sağlamakla gelecek kuşaklardan ödünç aldığımız kaynakları onlara daha kaliteli ve dengeli olarak devredebilmek mümkün olacaktır (Sönmez, 1997: 94).

Aslında, doğanın parçası olan insanın yaşamını devam ettirebilmesi doğayı, doğal kaynakları kullanmasına bağlıdır. Kullanımda denge korunursa doğal kaynakların tükenmesi ya da kendini yenileyememesi sorunu ortaya çıkmayacaktır (Aybay, 1997: 309). Sorun, söz konusu kaynakların dengesiz ve aşırı kullanımı sonucunda kendini yenileme yeteneğinin azalmasından yani yenilenmeye fırsat bulamadan yok olma tehlikesiyle karşı karşıya kalmalarından kaynaklanmaktadır (Aruoba,1997; s. 174).

Sanayi devriminden günümüze kadar teknolojik gelişmelerin de etkisiyle üretim ve tüketim faaliyetleri hızla artmıştır. Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısında ticaretteki sınırlamaların azaltılması gibi küreselleşme çabalarının da neticesinde dünya ekonomisi hızla büyümüş, muazzam bir refah seviyesine ulaşmıştır. Dünya ekonomisinde 1997’de kaydedilen büyüme tek başına bütün on yedinci yüzyılda kaydedilen büyümeyi aşmıştır (Kovel, 2002: 45 Aktaran Albayrak, Gökçe, 2015: 279-301).

Son birkaç yüzyıldır endüstriyel sistem, muazzam miktarlarda doğal kaynağı alıp çoğu atık olacak ticari ürünlere dönüştürmektedir. Bu tek yönlü, tek kullanımlık bir süreç ve kısa vadeli bir stratejidir. Doğal süreçlerde olduğu gibi sonsuza kadar devam etmesi mümkün gözükmemektedir (Callenbach, 2011: 42). Diğer taraftan ekonomik sistemin işlemesi ile (yani tam istihdama ulaşılması halinde) esas olarak gezegen tahrip olmaktadır. Sistemin işlememesi halinde ise (kitlese istihdama son verilir ise) milyonlarca insanın -örneğin pandemi döneminde olduğu gibi- işsiz kalması söz konusu olacaktır (Porritt, 1989: 54-55).

Özellikle Klasik iktisat sonrası 1929 Büyük Buhan ile birlikte ortaya çıkan Keynesyen iktisat, sınırsız ilerleme ve ekonomik büyüme fikrini yeniden gündeme getirerek 1950’li yıllar boyunca geçerli iktisat politikası olmaya devam etmiştir. Bilimsel gelişmeler ve teknolojinin getirdiği yeniliklerin motive ettiği ekonomik büyüme sınır tanımayan ilerlemesini sürdürürken doğal kaynakların tükenebilirliği endişesini de ötelemiştir (Dağdemir, 2015: 54).

Bu konuda uluslararası düzeyde önemli çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan ilki 1972 yılında açıklanan Büyümenin Sınırları (Meadows Raporu) adını taşıyan Rapor’dur. Bu raporun mesajı bugün hala geçerlidir: Dünyanın kaynakları mevcut ekonomik ve nüfus artış oranlarını 2100 yılından sonrası için destekleyemez. Dünyanın durumu büyümeyi belirleyen ve nihayetinde sınırlayan beş temel faktöre (Nüfus artışı, tarımsal üretim, yenilenemeyen kaynakların tükenmesi, endüstriyel üretim ve kirlilik oluşumu) bağlıdır. İnsan, dünya üzerinde sürdürülebilir bir toplum meydana getirmek, nüfus ve üretimde bir denge durumuna ulaşmak için kendisine ve üretime sınırlar çizmelidir (Club of Rome, 1972).

Diğer bir çalışma olarak Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından 1987 yılında tamamlanan ve SK kavramını ilk kez ortaya koyan “Ortak Geleceğimiz” (Brundtland) adlı Rapor’dur. İnsanlığı bekleyen tehlikeleri en çarpıcı biçimde ifade eden Rapor, ilk kez ekonomik gelişme ile çevre arasında bir çelişki olmadığını açıkça dile getirmiştir. Rapor çevre ile uyumlu gelişme kavramı üzerinden gelecek nesillerin ihtiyacı olacak kaynakları tüketmeksizin şimdiki neslin gereksinimlerini karşılamak gerektiğini, bunu sağlayacak gelişme modelinin benimsenmesinin zorunlu olduğunu ifade etmektedir. Rapor genel olarak, doğal kaynaklardan elde edilen faydanın dağıtılmasında eşitliğin sağlanmasını, yoksulluğun ortadan kaldırılmasını, nüfus kontrolünü ve çevre dostu teknolojilerin geliştirilmesini SK ilkesi ile doğrudan ilişkilendirmektedir. Bu bağlamda Rapor’da, ekonomik büyümenin çevre dostu bir perspektifle gerçekleştirilebileceği varsayılmaktadır (Dışişleri Bakanlığı, 2019).

Brundtland Raporu’nun ardından sürdürülebilir kalkınma kavramının uluslararası alanda tarihsel gelişim süreci içinde çok önemli kilometre taşları yer almıştır: Rio Çevre ve Kalkınma Bildirgesi (1992), Uluslararası Nüfus ve Kalkınma Konferansı Eylem Programı (1994), Dünya Sosyal Kalkınma Zirvesi (1995), Milenyum Kalkınma Hedeflerinin ortaya çıktığı Milenyum Bildirgesi (2000), Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi (2002), BM Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı (Rio+20) (2012). Tüm bu süreçler 2030 Gündemi’nin yolunu açmıştır (Eurostat, 2023: 20).

4.2. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

Küresel amaçlar olarak da bilinen SKA’lar, 2015 yılında BM tarafından yoksulluğu sona erdirmek, gezegeni korumak ve 2030 yılına kadar tüm insanların küresel bir ortaklık içinde barış ve refah içinde yaşamını sağlamak için, gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkeler tarafından acil eylem çağrısı olarak kabul edilmiştir. Bir alandaki eylemin diğer alanlardaki sonuçları etkileyeceği ve kalkınmanın sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliği dengelemesi gerektiği kabul edildiğinden 17 SKA entegre edilmiştir (United Nations, 2015a).

Binyıl Kalkınma Hedefleri'nin devamı olarak kabul edilen SKA'lar "kimseyi geride bırakmamak" sloganı ile tüm insanlık için evrensel olarak erişilecek hedefleri içermektedir. 17 amaç altında 169 hedefi içeren SKA'lar tüm insanlar için eşit şartlarda kalkınmaya yönelik evrensel ihtiyaca değinmektedir (Cumhurbaşkanlığı, 2019; 4).

SKA'lar, geniş bir yelpazede ekonomik, sosyal ve çevresel hedefler ortaya koyması ve ekonomik gelişmişlik düzeylerine bakılmaksızın tüm ülkeleri eyleme geçmeye çağırması nedeniyle önem ve kapsam bakımından cesur bir hedeftir. Gündem, yoksulluğu sona erdirmeye ve herkes için sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etmeye yönelik stratejilerin, aynı zamanda daha geniş bir yelpazedeki sosyal ihtiyaçları karşılayan, barışçıl, adil ve kapsayıcı toplumları teşvik eden, çevreyi koruyan ve iklim değişikliğiyle mücadeleye yardımcı olan eylemlerle el ele gitmesi gerektiğini vurgulamaktadır. SKA'lar yasal olarak bağlayıcı olmasa da ülkelerin bu 17 amaca ulaşmak için ulusal çerçeveler oluşturmaları beklenmektedir. Diğer yandan SKA'ların izlenmesi çeşitli düzeylerde gerçekleştirilmektedir: Küresel, bölgesel, ulusal, yerel ve tematik (Eurostat, 2023: 20).

Tablo 1: Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları ve Sınıflandırması

<i>Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları</i> (1)	<i>Sınıflandırma</i> (2)	
Amaç 1. Yoksulluğa Son. Yoksulluğun her biçimini her yerde sona erdirmek	YAŞAM	EKONOMİK SKA'LAR
Amaç 2. Açlığa Son. Açlığı sona erdirmek, gıda güvenliğini sağlamak, beslenmeyi iyileştirmek, sürdürülebilir tarımı teşvik etmek		
Amaç 3. Sağlık ve Kaliteli Yaşam. Herkes için sağlıklı yaşamı garanti etmek, her yaşta refahı teşvik etmek		
Amaç 8. İnsana Yakışır İş ve Ekonomik Büyüme. Herkes için sürdürülebilir ve kapsayıcı ekonomik büyümeyi, tam ve üretken istihdamı, insana yakışır işi sağlamak	EKONOMİK VE TEKNOLOJİK KALKINMA	EKONOMİK SKA'LAR
Amaç 9. Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı. Dayanıklı altyapı oluşturmak, kapsayıcı ve sürdürülebilir sanayileşmeyi, yenilikçiliği teşvik etmek		
Amaç 4. Nitelikli Eğitim. Kapsayıcı, eşitlikçi ve kaliteli eğitimi sağlamak, herkes için yaşam boyu öğrenme fırsatlarını teşvik etmek	EŞİTLİK	EKONOMİK SKA'LAR
Amaç 5. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği. Cinsiyet eşitliğini sağlamak, tüm kadınları ve kız çocuklarını güçlendirmek		
Amaç 10. Eşitsizliklerin Azaltılması. Ülke içi ve ülkeler arası eşitsizliği azaltmak		
Amaç 11. Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar. Şehirleri ve insan yerleşimlerini kapsayıcı, güvenli, dayanıklı ve sürdürülebilir kılmak	SOSYAL KALKINMA	SOSYAL SKA'LAR
Amaç 16. Barış, Adalet ve Güçlü Kurumlar. Sürdürülebilir kalkınma için barışçıl ve kapsayıcı toplumları teşvik etmek, herkesin adalete erişimini sağlamak ve her düzeyde etkili, hesap verebilir ve kapsayıcı kurumlar inşa etmek		
Amaç 17. Amaçlar İçin Ortaklıklar. Sürdürülebilir kalkınma için Küresel Ortaklığın uygulama araçlarını güçlendirmek ve yeniden canlandırmak	KAYNAKLAR	SOSYAL SKA'LAR
Amaç 6. Temiz Su ve Sanitasyon. Herkes için su ve sanitasyonun kullanılabilirliğini ve sürdürülebilir yönetimini sağlamak		
Amaç 7. Erişilebilir ve Temiz Enerji. Herkes için uygun fiyatlı, güvenilir, sürdürülebilir ve modern enerjiye erişimi sağlamak		
Amaç 12. Sorumlu Üretim ve Tüketim. Sürdürülebilir üretim ve tüketimi teşvik etmek		
Amaç 14. Sudaki Yaşam. Sürdürülebilir kalkınma için okyanusları, denizleri ve deniz kaynaklarını korumak ve sürdürülebilir şekilde kullanmak	KAYNAKLAR	SOSYAL SKA'LAR
Amaç 13. İklim Eylemi. İklim değişikliği ile mücadele için acil eyleme geçmek		

Amaç 15. Karasal Yaşam. Karasal ekosistemleri korumak, onarmak ve sürdürülebilir kullanımını teşvik etmek, ormanları sürdürülebilir bir şekilde yönetmek, çölleşmeyle mücadele etmek, arazi bozulmasını durdurmak ve tersine çevirmek, biyolojik çeşitlilik kaybını durdurmak	ÇEVRE
--	-------

Kaynak: 1.(United Nations, 2015b: 14) ve 2. (Wu et al., 2018: 4)'den yararlanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 1'de görüldüğü üzere, insanlığın ihtiyaçlarına ilişkin çeşitli perspektiflere göre, 17 SKA temelde üç ana boyutta, sosyal, ekonomik ve çevresel sürdürülebilir kalkınma şeklinde sınıflandırılabilir. Aynı zamanda kendini gerçekleştirme ihtiyaçları, psikolojik ihtiyaçlar ve temel ihtiyaçlar gibi Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi bağlamında insanlığın ihtiyaçlarına ilişkin farklı bakış açılarına göre birbiriyle ilişkili çeşitli SKA'ları daha alt sınıflandırmaya tabi tutmak mümkündür (Wu et al., 2018: 3-5). Tablo 1'de yer alan sınıflandırma çerçevesinde çalışma, insanlığın en temel ihtiyaçları olan yeme, içme, sağlıklı metabolizma gibi fizyolojik ihtiyaçlar olarak sınıflandırılan yaşamla doğrudan ilişkili ilk üç SKA kapsamında seçilmiş göstergeler üzerinden yapılacaktır.

5. Seçilmiş SKA'lar Bağlamında AB ve Türkiye Karşılaştırması

Bu bölümde öncelikle SKA performansına göre Türkiye'nin AB üyeleri içindeki konumu, baz yıl olarak alınan 2015 yılı ile verilerin elde edilebildiği son yıl olan 2022 yılı üzerinden değerlendirilecektir. Sonrasında ilk üç SKA kapsamındaki seçilmiş göstergeler üzerinden AB ve Türkiye mukayesesi yapılacaktır.

5.1. Genel Olarak AB Üyeleri ile Türkiye İçin Mevcut Durum

27 AB üyesi ülke ile Türkiye'nin SKA sürecinin başladığı 2015 yılından 2022 yılına kadar olan süreçteki değişimini görebilmek için 17 SKA dikkate alınarak elde edilen performans puanı üzerinden genel durum tablosu düzenlenmiştir.

Tablo 2: AB Üyeleri ve Türkiye Puan Sıralaması (2015 ve 2022)

SKA Sırası (2015) 2022	Ülkeler	SKA Puanı		SKA Sırası (2015) 2022	Ülkeler	SKA Puanı	
		2015	2022			2015	2022
(2) 1	Finlandiya	78,98	80,64	(15) 15	Hırvatistan	66,10	69,96
(1) 2	İsveç	79,43	80,57	(19) 16	Portekiz	64,58	69,95
(3) 3	Danimarka	78,34	80,04	(18) 17	İtalya	65,43	69,93
(4) 4	Avusturya	75,41	77,71	(17) 18	İspanya	65,97	69,58
(5) 5	Almanya	73,18	75,43	(20) 19	Letonya	64,12	69,45
(8) 6	Çekya	69,52	74,36	(21) 20	Macaristan	64,00	68,96
(7) 7	Slovenya	69,9	73,74	(14) 21	Lüksemburg	66,92	67,83
(8) 8	Estonya	68,07	73,03	(23) 22	Litvanya	62,38	67,66
(6) 9	Fransa	71,41	72,86	(22) 23	Malta	62,69	65,88
(11) 10	Polonya	68,09	72,82	(24) 24	Yunanistan	59,78	65,21
(13) 11	İrlanda	67,16	71,35	(25) 25	Romanya	56,70	62,61
(10) 12	Belçika	68,54	71,03	(28) 26	G.K.R.Y.	54,99	61,02
(16) 13	Slovakya	66,05	70,12	(27) 27	Bulgaristan	55,20	59,48
(9) 14	Hollanda	68,78	70,09	(26) 28	Türkiye	55,63	57,14
AVRUPA BİRLİĞİ		(2015) 67,10		(2022) 70,79			

Kaynak: SDSN (2022)'den yararlanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur. (Not: Tabloda ülke sıralaması 2022 puanı esas alınarak yapılmıştır. Tabloda yeşil renk 2015 yılına göre sıralamada artışı, kırmızı renk azalışı ve gri renk değişim olmadığını ifade etmektedir)

Tablo 2'ye bakıldığında; AB ortalamasının 2015 yılında 67,10 puan iken 2022 yılında 3,69 puanlık artış ile 70,79 puana yükseldiği, Türkiye'nin ise AB ortalamasının da altında (1,47) bir artış gerçekleştirdiği, Türkiye'nin 2015 yılında GKRY ve Bulgaristan'ın üzerinde 26. sırada iken 2022 yılında son sıraya düştüğü görülmektedir. Diğer taraftan 2022 yılı verilerine göre on iki üye ülke, AB ortalamasının üstünde ve genelde kuzey ve batı Avrupa ülkeleri iken on beş üyenin AB ortalamasının altında ve genellikle güney ve doğu Avrupa ülkeleri olduğu anlaşılmaktadır. Ortalama üstünde yer alan on iki üye 2015 yılına göre ortalama 2,96 puan artış kaydetmişken AB ortalamasının altında kalan on beş üye 4,28 puanlık artış kaydetmiştir. Bu bağlamda ortalama altında bulunan ülkelerde gelişim hızının yüksek olduğu görülmektedir. Birinci sırada yer alan Finlandiya ile sonuncu üye Bulgaristan arasındaki 21,16 puan farkı, SKA gelişim düzeyleri bakımından üye ülkeler arasında ciddi bir ayrılık olduğunu göstermektedir.

Ayrıca 2015 yılı puanlarına bakıldığında sıralamanın çok radikal bir şekilde değişmediği görülebilmektedir. 2015 yılından 2022 yılına kadar olan süreçte ilk beş değişmemiş, sadece İsveç ve Finlandiya yer değiştirmiş. Ayrıca tüm ülke puanlarında artış görülmektedir. Sıralamada üç basamak yükselerek en iyi sıçrama yapan ülkeler Slovakya ve Portekiz olurken, en kötü performansa sahip ülkeler 7 basamak düşen Lüksemburg ile 5 basamak düşen Hollanda olmuştur.

5.2. Seçilmiş Göstergeler Üzerinden AB ve Türkiye Karşılaştırması

Bu bölümde öncelikle SKA 1, SKA 2 ve SKA 3 kapsamında seçilen göstergelerden biri grafikler yardımıyla detaylı olarak incelenecektir. Daha sonra ise çalışma kapsamındaki SKA çerçevesinde seçilmiş diğer göstergeler için mukayeseli analize uygun olarak düzenlenen tablolar üzerinden durum değerlendirilecektir.

5.2.1. SKA 1- Yoksulluğa Son (Yoksulluğun her biçimini her yerde sona erdirmek)

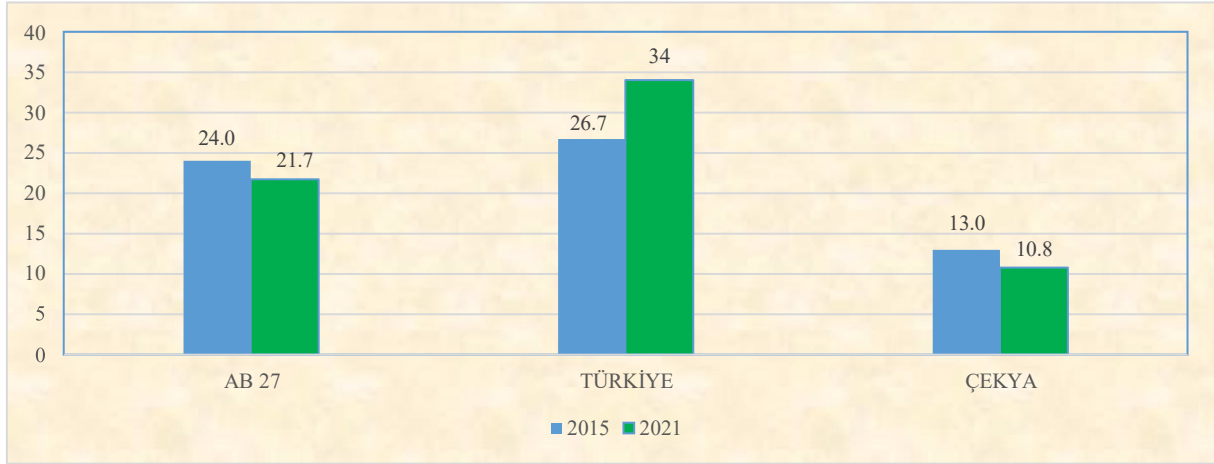

Yoksulluğu tüm biçimleriyle ortadan kaldırmak insanlığın karşı karşıya olduğu en büyük zorluklardan biridir. SKA 1, 2030 yılına kadar yoksulluğu tüm biçim ve boyutlarda sona erdirmek için cesur bir taahhütte bulunmaktadır. Bu taahhüt, en savunmasız kişilere dokunmayı, temel kaynakları ve hizmetleri artırmayı, çatışma ve iklimle ilgili afetlerden etkilenen toplulukları desteklemeyi içermektedir. İklim değişikliği, çatışmalar ve gıda güvensizliğinin yol açtığı yeni tehditler, insanları yoksulluktan kurtarmak için daha fazla mücadele ihtiyacı doğurmaktadır (United Nations, 2015c).

2022'nin sonu itibarıyla dünya nüfusunun %8,4'ünün, yani 670 milyon kadar insanın hâlâ aşırı yoksulluk içinde yaşadığı, mevcut eğilimin devam etmesi halinde küresel nüfusun %7'sinin (yaklaşık 575 milyon kişi) 2030 yılına kadar aşırı yoksulluk içinde olacağı tahmin edilmektedir. Bu bağlamda artan eşitsizlik ekonomik büyümeye zarar vermekte, sosyal uyumu zayıflatmakta, siyasi ve sosyal gerilimleri artırmakta, bazı durumlarda istikrarsızlığa ve çatışmalara yol açmaktadır (United Nations, 2015d). Ayrıca yoksulluk insanların tam potansiyellerine ulaşma, topluma aktif olarak katılma ve kaliteli hizmetlere erişim fırsatlarını sınırlamakta, sağlıkta bozulmaya, düşük maaşlara, işsizliğe ve eğitim kalitesinde azalmaya sebep olmaktadır (Eurostat, 2021: 57).

Amaç 1'in ilk hedefi, 2030 yılına kadar, ulusal tanımlara göre tüm boyutlarıyla yoksulluk içinde yaşayan her yaşta erkek, kadın ve çocukların oranını en az yarı yarıya azaltmaktır. Bir hanenin geliri, yaşam standardının önemli bir belirleyicisi olsa da işgücü piyasalarına erişimin engellenmesi veya maddi yoksunluk gibi diğer unsurlar, insanların topluma tam olarak katılmasını engelleyebilmektedir. Bu bağlamda söz konusu durumdan etkilenen insanların payını ortaya koymak üzere "yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altındaki insanlar göstergesi" oluşturulmuştur (Eurostat, 2021: 65).

Grafik 1: Yoksulluk veya Sosyal Dışlanma Riski Altındaki Kişiler (Nüfusun %, 2015 ve 2020 Yılları)

Kaynak: Eurostat veri tabanından yararlanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

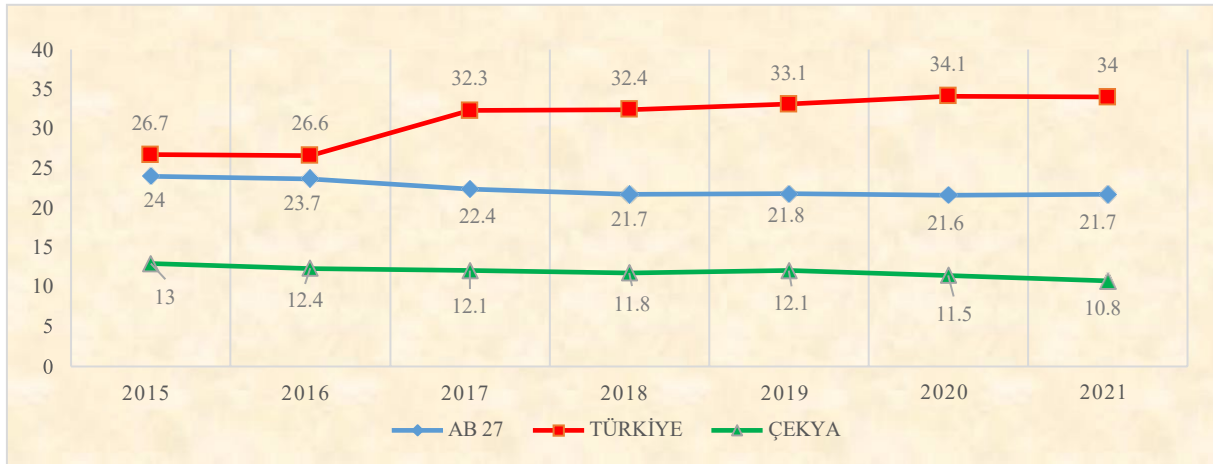
Baz yıl olan 2015 yılı ile veriye ulaşılabilen 2021 yılı dikkate alınarak düzenlenen Grafik 1'e bakıldığında, yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altındaki AB genel ortalamasının 2015 yılına göre düştüğü görülmektedir. 2015 yılında %24 olan oran 6 yılda 2,3 puanlık bir azalma ile 2021'de %21,7'ye düşmüştür. Oysa AB'nin bu gösterge hedefine 2030 yılında ulaşılabilmesi için her yıl bu oranı 0,8 puan azaltarak 2021 yılı için 4,8 puanlık azalma ile 19,2 oranına ulaşması gerekmekteydi. Bu durum 27 ülkeden oluşan AB'nin ulusüstü bir yapı olarak yetki ve etki bakımından, gerekli koşulları sağlama bakımından istenilen seviyede olmadığı yönünde değerlendirilebilir. Diğer taraftan Çekya 2015 yılından itibaren 2022 yılı dahil bu gösterge bakımından her yıl en iyi performansa sahip ülke olmuştur.

AB yoksulluğun tüm boyutları ile mücadelede oldukça güçlü ilerleme kaydetmiştir. Parasal yoksulluk veya maddi ve sosyal yoksulluk gibi farklı yoksulluk türlerinden etkilenen nüfusun payı azalmıştır. Bununla birlikte, yoksulluk ya da sosyal dışlanma riskiyle karşı karşıya olan insan sayısı düşerken, en az 15 milyon insanı yoksulluk ya da sosyal dışlanmadan kurtarmaya yönelik 2030 hedefine ulaşmak için daha güçlü bir ilerlemenin yanı sıra 1 milyonu çocuk olmak üzere az 5 milyon kişinin de sosyal dışlanmadan kurtarılması gerekmektedir (Eurostat, 2023: 39).

Türkiye'de ise 2015 yılında yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altındaki oran %26,7 iken bu oran 2021 yılında 7,3 puanlık yüksek bir artış ile %34'e yükselmiştir. Oranın düşmesi bir tarafa 2016 yılı sonrası önemli oranda artmış olması Türkiye'nin SKA1 çerçevesinde politika geliştirmesi ve başarılı bir şekilde uygulaması için halen zorlu bir yolu olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan 2021 yılı için Türkiye, söz konusu oran açısından AB ortalamasının yaklaşık 1,5 katı, ayrıca en iyi performansa sahip Çekya'nın ise 3 katı bir oran ile olumsuz bir tabloya sahiptir. Türkiye 2021 yılı itibariyle yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altındaki oran bakımından gerek AB ortalamasının gerekse 27 üye ülke oranlarının üzerinde negatif olarak ayrışmış ve sıralamada sadece Romanya'nın (%34,4) önünde sondan ikinci sırada yer almıştır.

Bu SKA kapsamında Türkiye'nin öncelikleri; dezavantajlı gruplara yönelik yapılan yardımların genişletilmesi, çalışabilecek durumda olan işgücü için istihdam artırıcı önlemler alınması ve desteklerin artırılması, sosyal koruma harcamalarının etkinleştirilmesi, yoksullukla ilgili daha fazla veri üretilerek bu verilere göre farklılaştırılmış politikaların uygulanmasıdır (Cumhurbaşkanlığı, 2019: 33).

Grafik 2: Yoksulluk veya Sosyal Dışlanma Riski Altındaki Kişiler (Nüfusun %, 2015-2021 Dönemi, Trend Analizi)

Kaynak: Eurostat veri tabanından yararlanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Gösterge sonuçlarının eğilimini yıllar itibariyle görmek için düzenlenen trend analizine dayalı Grafikte 2'ye bakıldığında, Amaç 1 kapsamındaki “yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altındaki oran” bakımından en iyi performansa sahip Çekya'nın oranı 2015 yılında %13'den 2021'de pandemi koşullarına rağmen %10,8'e istikrarlı bir şekilde düşürmesi güçlü bir başarı olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan AB 2015 yılında %24 olan oranı başarılı bir şekilde 2020 yılında %21,6'ya düşürmüş olsa da diğer koşullar yanında pandemi koşullarının da etkisi ile oran tekrar hafif bir yükselişle %21,7'ye çıkmıştır. Türkiye'de ise 2015 yılında AB ortalamasına yakın oluşan oran (%26,7) 2016 yılında yaşanan kırılma ile %34'e kadar anormal bir yükseliş göstermiştir. Bu noktada Türkiye için 2016 yılında yaşanan kırılmanın siyasi, ekonomik ve toplumsal sebeplerinin incelenmesinin, sorunu tespit etmek, çözmek ve tekrarlanmasını engellemek bağlamında değerlendirme yapılması gereken önemli bir başlık olduğunu ifade etmek gerekir.

Araştırmanın bu aşamasında SKA 1 çerçevesinde incelenen ilk gösterge sonucu üzerinden ulaşılabilecek değerlendirmenin daha kapsayıcı ve genel olabilmesi bağlamında, seçilmiş diğer göstergeler üzerinden Tablo 3 düzenlenmiştir.

Tablo 3: SKA 1 Kapsamında Analiz Edilen Diğer Seçilmiş Göstergeler

SKA 1 DİĞER SEÇİLMİŞ GÖSTERGELER	AB 27	TÜRKİYE +Sıralama	EN İYİ PERFORMANS GÖSTEREN ÜYE
Sosyal transferlerden sonra parasal yoksulluk riski altındaki kişiler (% , 2021) Eşdeğer harcanabilir geliri, ulusal medyan eşdeğer harcanabilir gelirin (sosyal transferlerden sonra) %60'ı olarak belirlenen yoksulluk riski eşiğinin altında olan kişilerin oranı.	16,8	22,4 2017:27.sıra 2021:25.sıra	8,6 (ÇEKYA)
Ağır maddi ve sosyal yoksunluk oranı (% , 2021) Yeterli bir yaşam sürdürmek için gerekli ve arzu edilen öğelerin zorunlu olarak yokluğunu gösteren bir orandır. Gösterge, belirli bir mal, hizmet veya sosyal aktiviteyi karşılayamayan bireyler arasında ayırım yapmaktadır. 13 yoksunluk maddesinden (6'sı bireyle ve 7'si haneyle ilgili) en az 7'sinden zorunlu yoksunluk yaşayan nüfusun oranı olarak tanımlanmaktadır. <u>Hane düzeyinde öğelere örnek:</u> -Yıllık bir haftalık evden uzakta tatil masraflarını karşılayabilme -İki günde bir et, tavuk, balık gibi bir yemeği karşılama kapasitesi -Kişisel kullanım için bir arabaya sahip olmak <u>Bireysel düzeyde öğelere örnek:</u> -İnternet bağlantısının olması -Eskimiş kıyafetlerin yenileriyle değiştirilmesi -Ayda en az bir kez arkadaşlarla/aileyle yemek için bir araya gelmek	6,3	18,2 2015:24.sıra 2021:26.sıra	1,1 (FİNLANDİYA)

Yoksulluk riskiyle karşı karşıya olan işte çalışma oranı (% , 2021) Çalışan ve eşdeğer harcanabilir geliri, ulusal medyan eşdeğer harcanabilir gelirin (sosyal transferlerden sonra) %60'ı olarak belirlenen yoksulluk riski eşiğinin altında olan kişilerin payıdır. Bu göstergenin amacına uygun olarak, bir kişi referans yılının yarısından fazlasında çalışıyorsa istihdam ediliyor olarak kabul edilir. İstihdamın yoksulluğa karşı en iyi koruma olduğu sıklıkla iddia edilir, bu nedenle AB'nin hedeflerinden biri daha fazla ve daha iyi işler oluşturmaktır. Bu nedenle, çalışıyor olmalarına rağmen yoksulluk sınırının altında yaşayan çalışan yoksulların payını ölçmek önemlidir.	8,9	12,7 2015:27.sıra 2021:26.sıra	2,8 (FİNLANDİYA)
Yoksulluk durumuna göre konut maliyeti aşırı yük oranı (% , 2021) Gösterge, hanehalkı harcanabilir gelirinin %40 veya daha fazlasını konuta harcayan hanelerde yaşayan nüfusun payını ölçer. Konut maliyetlerine kira veya ipotek faiz ödemelerinin yanı sıra su, elektrik, gaz veya ısıtma gibi hizmetlerin maliyetleri de dahildir.	8,7	11,6 2015:22.sıra 2021:26.sıra	2,4 (MACARİSTAN)
Yoksulluk durumuna göre ciddi konut yoksunluğu oranı (% , 2020) Gösterge, aşırı kalabalık olduğu düşünülen ve aynı zamanda çatının sızdırması, banyo/duş olmaması gibi en az bir olumsuz şartlara sahip bir konutta yaşayan nüfusun yüzdesi olarak tanımlanır.	4,3	21,9 2015:28.sıra 2020:28.sıra	1,0 (FİNLANDİYA)

Kaynak: Eurostat veri tabanından yararlanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 3'te görüleceği üzere SKA 1 kapsamında seçilmiş diğer göstergelere bakıldığında; Türkiye'nin AB ortalamalarından negatif ayrıştığı, gerek 2015 yılı gerekse son veri yılı için performans sıralamasında son sıralarda yer aldığı, görece **Yoksulluk durumuna göre konut maliyeti aşırı yük oranı** bakımından 2015 yılında 22. sırada olmasına rağmen dinamik süreç içinde avantajını kaybederek 26. sıraya gerilediği, en iyi performans gösteren üye ülkelerin kuzey ve orta Avrupa ülkeleri olduğu, Finlandiya'nın başarısının yine dikkat çektiği anlaşılmaktadır.

5.2.2. SKA 2- Açlığa Son (Açlığı sona erdirmek, gıda güvenliğini sağlamak, beslenmeyi iyileştirmek, sürdürülebilir tarımı teşvik etmek)

Yetersiz beslenen insan sayısı, hızlı ekonomik büyüme ve artan tarımsal verimlilik nedeniyle son yirmi yılda neredeyse yarı yarıya azalmıştır. Daha önce kıtlık ve açlık çeken birçok gelişmekte olan ülke artık beslenme ihtiyaçlarını karşılayabilmektedir. Orta ve Doğu Asya, Latin Amerika ve Karayipler aşırı açlığın ortadan kaldırılmasında büyük ilerleme kaydetmiştir. Fakat aşırı açlık ve yetersiz beslenme birçok ülkede kalkınmanın önünde büyük bir engel olmaya devam etmektedir. Yetersiz beslenme ve şiddetli gıda güvensizliği, Güney Amerika'nın yanı sıra Afrika'nın hemen hemen tüm bölgelerinde artmaktadır (United Nations, 2015e).

2030 yılına kadar açlığın olmadığı bir dünya amacına rağmen küresel açlık ve gıda güvensizliği sorunu 2015'ten bu yana endişe verici bir artış göstermiştir. Bu eğilim pandemi, çatışma, iklim değişikliği ve derinleşen eşitsizliklerin bir araya gelmesiyle daha da kötüleşmiştir. 2022 yılına gelindiğinde, yaklaşık 735 milyon insan yani dünya nüfusunun %9,2'si kendisini kronik açlık içinde bulmuştur. Ayrıca 2022'de tahminen 2,4 milyar insan farklı derecelerde gıda güvensizliğiyle karşı karşıya kalmıştır. Bu sayı 2019'a kıyasla endişe verici bir şekilde 391 milyon kişi yükselmiştir. Açlık ve yetersiz beslenme, hastalıklara daha yatkın olan ve bu nedenle çoğu zaman dahafazla kazanamayan, daha az üretken bireyler anlamına gelmektedir. Dünya çapında 600 milyon insanın 2030'da açlıkla karşı karşıya kalacağı öngörülmektedir. Öte yandan tarım sektörüne yatırım, açlığın ve yoksulluğun azaltılması, gıda güvenliğinin artırılması ve istihdam oluşturulması, afetlere ve şoklara karşı dayanıklılık oluşturulması açısından kritik öneme sahiptir. Açlığın sıfır olduğu bir dünya, ekonomiyi, sağlığı, eğitimi, eşitliği ve sosyal gelişimi olumlu yönde etkileyebilme potansiyeline sahiptir (United Nations, 2015f).

Amaç 2'nin önemli hedeflerinden biri de 2030 yılına kadar, sürdürülebilir gıda üretimini artıran, ekosistemlerin korunmasına yardımcı olan, iklim değişikliğine, aşırı hava koşullarına, kuraklığa, sel ve diğer afetlere uyum kapasitesini güçlendiren, arazi ve toprak kalitesini aşamalı olarak iyileştiren dayanıklı tarım uygulamalarının hayata geçirilmesidir. Bu hedefi somut olarak "organik tarım yapılan alan" göstergesi ortaya koymaktadır. Bu gösterge, toplam tarım alanı içinde organik tarım için kullanılan alanın payı olarak ifade edilmektedir. Organik tarım, çevreyi koruyan, pestisitler, katkı maddeleri ve sentetik kimyasal girdilerin kullanımını önleyen veya büyük ölçüde azaltan bir üretim yöntemidir (Eurostat, 2021: 86).

Grafik 3: Organik Tarım Yapılan Alan (Kullanılan Tarım Alanının %, 2015 ve 2020 Yılları)

Kaynak: Eurostat veri tabanından yararlanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 3'te görüldüğü üzere AB'de organik tarımın toplam tarım alanı içindeki payı 2015 ile 2020 yılları arasında %6,56'dan 2,54 puan artarak %9,1'e yükselmiştir. Buna rağmen, 2030 yılına kadar hedef olarak koyduğu %25 seviyesine ulaşmak için organik tarıma geçişin önemli ölçüde hızlandırılması gerekmektedir. AB genelinde Avusturya, 2020'de tarım alanlarının %25'inden fazlasının organik tarım alanı olarak kullanıldığı lider ülke konumundadır. Bu ülkeyi, seviyeleri %20'nin biraz üzerinde olan Estonya ve İsveç takip etmektedir. Diğer tüm Üye Devletlerde tarım arazilerinin %16'sından daha azında organik tarım uygulanmaktadır.

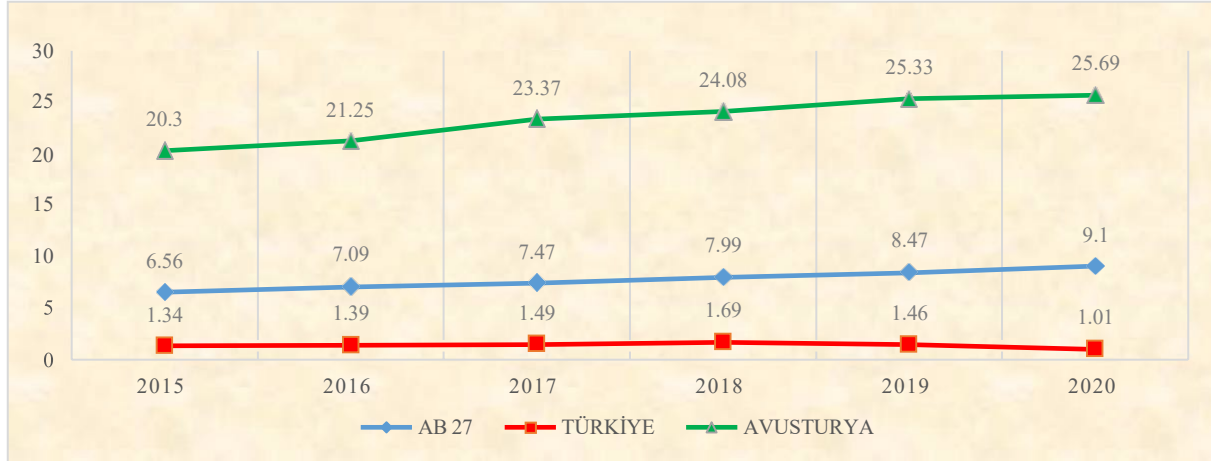
Pestisit kullanımının azaltılması ve organik tarım alanında artış gibi daha çevre dostu uygulamalar AB'nin tarımsal üretkenliğini son on yıllarda artmış olsa da, çiftçiliğin süregelen bazı olumsuz çevresel etkileri, tarımsal üretimin uzun vadeli sürdürülebilirliğini, sağlıklı ve sürdürülebilir gıda sağlama yeteneğini tehdit etmektedir. Bu bağlamda daha sağlıklı beslenmeye geçiş, tarım arazileri üzerindeki baskıyı azaltma ve biyoçeşitliliği iyileştirme, aynı zamanda sera gazı emisyonlarını azaltma ve insan sağlığı için önemli ortak faydalar sağlama potansiyeline sahiptir (Eurostat, 2021: 75). Diğer yandan AB'nin Yeşil Mutabakat kapsamında ortaya koyduğu Tarladan Sofraya Stratejisi aynı zamanda AB gıda sisteminin özellikle pestisitlere olan bağımlılığını azaltarak sıfır kirlilik ve biyolojik çeşitlilik hedeflerine katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Avrupa Komisyonu tarafından yapılan bir trend analizine göre, kimyasal pestisitlerin kullanımı 2015-2020 yılları arasında %14 azalırken, daha tehlikeli pestisitlerin kullanımı aynı zaman aralığında %26 azalmıştır (Eurostat, 2023: 59).

Türkiye 2015 yılında %1,34 olan organik tarım alanı payını artırmak bir yana 2020 yılında %1,01'e düşürmüştür. Bu oran gerek AB ortalaması (%9,1) gerekse Avusturya (%25,69) ile karşılaştırıldığında oldukça düşük kalmaktadır. Türkiye 2020 yılı itibarıyla organik tarım yapılan alan oranı bakımından gerek AB ortalamasından gerekse 27 üye ülke oranlarından negatif olarak ayrılmıştır. 2020 yılı için Türkiye'den daha düşük orana sahip AB üyesi tek ülke ise Malta (%0,62)'dir. Bu sıralama 2015 yılından itibaren genel olarak değişmemiştir.

Türkiye beslenme açısından gelişmekte olan ülkelerle gelişmiş ülkelerin sorunlarını bir arada barındırmaktadır. Yetersiz beslenme, beslenmenin niteliği, aşırı beslenme Türkiye açısından sorun alanları olarak öne çıkmaktadır. Bu bağlamda son on beş yılda kapsamlı düzenlemelerin gerçekleştiği tarım alanında önumüzdeki dönemin öne çıkan başlıkları, iklim değişikliği ile mücadele, tarımsal üretkenliğin artırılması, fiyat dalgalanmalarının sınırlandırılması gibi konulardır (Cumhurbaşkanlığı, 2019: 33).

Grafik 4: Organik Tarım Yapılan Alan (Kullanılan Tarım Alanının %, 2015-2020 Dönemi, Trend Analizi)

Kaynak: Eurostat veri tabanından yararlanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Trend analizi kullanılan Grafik 4’de görüldüğü üzere Amaç 2 kapsamında “organik tarım yapılan alan” bakımından en iyi performansa sahip Avusturya’nın, oranı 2015 yılında %20,3’ten istikrarlı bir şekilde 2020’de %25,69’a yükseltmesi güçlü bir başarı olarak değerlendirilebilir. AB ortalaması ise aynı yıllar için sırasıyla %6,56 iken istikrarlı bir şekilde %9,1’e yükselmiştir. Türkiye ise 2015 yılında AB ortalamasının oldukça altında olan %1,34 oranını 2018 yılında %1,69’a çıkardığı halde bu oranı koruyamamış ve 2020 yılında %1,01’e düşürmüştür. Türkiye’nin bu olumsuz tablodan çıkabilmesinin yolu, iyi politika ve uygulama örnekleri sergileyen Avusturya gibi ülkelerin tecrübesinden de faydalanarak proje bazlı, yüksek teknoloji kullanan planlı tarımsal üretime geçmesidir.

Tablo 4: SKA 2 Kapsamında Analiz Edilen Diğer Seçilmiş Göstergeler

SKA 2 DİĞER SEÇİLMİŞ GÖSTERGELER	AB 27	TÜRKİYE +Sıralama	EN İYİ PERFORMANS GÖSTERENÜYE
Vücut kitle indeksine (VKİ) göre obezite oranı (% , 2019) Gösterge, VKİ’ne göre obez kişilerin payını ölçmektedir. VKİ, kilo cinsinden ağırlığın metre cinsinden boyun karesine bölünmesiyle hesaplanmaktadır.18 yaş ve üzeri kişilerden, VKİ’si 30’a eşit veya daha büyük olan kişiler obez olarak kabul edilir.	52,7	58,8 2014:23.sıra 2019:23.sıra	45,7 (İTALYA)
Tarımsal araştırma ve geliştirmeye devlet desteği (Kişi başına Avro, 2022) Gösterge, tarıma yönelik Ar-Ge için Devlet bütçe tahsislerini ifade etmektedir. Ar-Ge verileri, araştırma ve geliştirme faaliyetlerine devlet desteğini veya başka bir deyişle hükümetlerin Ar-Ge için kamu finansmanına ne kadar öncelik verdiğini ölçer.	8	1,1 2015:27.sıra 2022:25.sıra	27,3 (DANİMARKA)
Tarımdan kaynaklanan amonyak emisyonları (Hektar Başına Kilogram, 2021) Amonyak (NH ₃), organik bitkisel maddelerin çürümesinden, insan ve hayvan dışkılarından ortaya çıkan renksiz, keskin kokulu ve aşındırıcı bir gazdır. Amonyak atmosfere salındığında hava kirliliğini artırmaktadır. Tarım sektörü AB’de amonyak emisyonlarına en çok katkıda bulunan sektör olmaya devam etmektedir. Gösterge, tarımsal üretim sonucu ortaya çıkan amonyak emisyon miktarını ölçmektedir. Bu, gübre yönetimini, inorganik gübreleri ve toprağa uygulanan hayvan gübresinin yanı sıra otlayan hayvanlar tarafından biriktirilen idrar ve gübreyi içermektedir.	18,8	23,2 2015:13.sıra 2021:18.sıra	6,8 (LETONYA)

Kaynak: Eurostat veri tabanından yararlanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

SKA 2 kapsamında seçilmiş diğer göstergelerin yer aldığı Tablo 4'e bakıldığında ise; Türkiye'nin yine AB ortalamalarından negatif ayrıştığı, gerek 2015 yılı gerekse son veri yılı için performans sıralamasında ilk iki gösterge bakımından son sıralarda yer aldığı, görece *Tarımdan kaynaklanan amonyak emisyonları* verisine göre olumlu bir durum olarak 2015 yılında 13. sırada olmasına rağmen dinamik süreç içinde avantajını kaybederek 18. sıraya gerilediği, Obezite verisinde en iyi performans gösteren İtalya'nın (en iyi ikinci Fransa) Akdeniz ülkesi olmasının dikkat çektiği görülmektedir.

5.2.3. SKA 3- Sağlıklı ve Kaliteli Yaşam (Herkes için sağlıklı yaşamı garanti etmek, her yaşta refahı teşvik etmek)

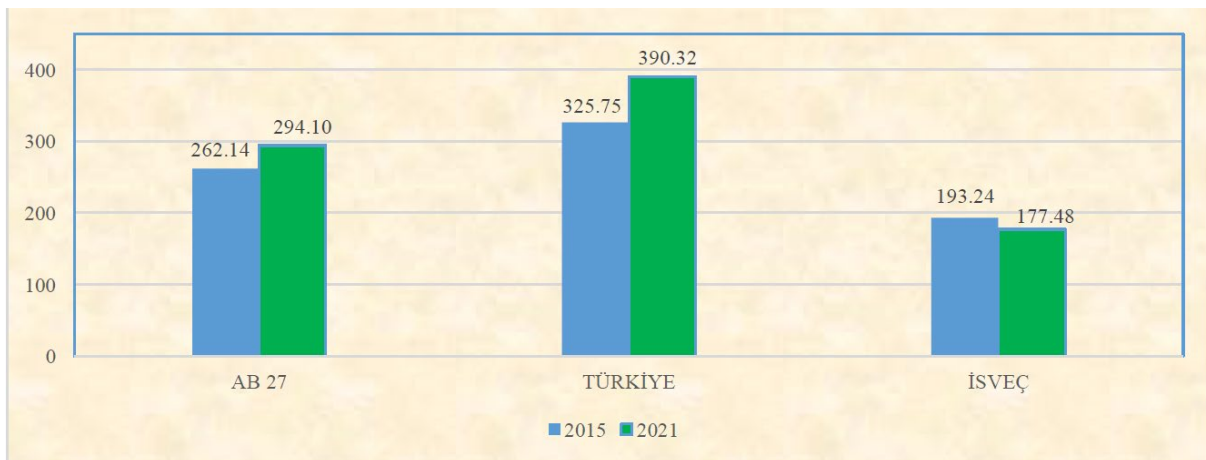
Amaç 3, anne ve çocuk sağlığı dahil her yaşta insan için sağlıklı yaşamı temin etmeyi ve refahı teşvik etmeyi, bulaşıcı hastalıkları ve salgınları sona erdirmeyi, bulaşıcı olmayan akıl hastalıklarını minimize etmeyi, aynı zamanda davranışsal ve çevresel sağlık risk faktörlerini de azaltmayı gerektirir. Sağlıklı olmak, yaşam kalitesi, refah ve sosyal katılımın önemli bir belirleyicisi olarak yalnızca birey için değerli değildir, aynı zamanda ekonomik büyümeye de katkıda bulunur. Sağlık, örneğin sigara içmek ve sağlıksız beslenme gibi bireysel davranışlar yanında, yaşam koşulları, hava kalitesi ve gürültü gibi dış sosyo-ekonomik ve çevresel faktörler tarafından belirlenir (Eurostat,2021; s.91).

Son yıllarda insanların sağlığının iyileştirilmesi konusunda büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. 200 ülke veya bölgeden 146'sı, 5 yaş altı ölümlere ilişkin SKA hedefine halihazırda ulaşmış veya ulaşma yolunda ilerlemektedir. Ancak COVID-19 salgını ve devam eden diğer krizler, SKA 3'e doğru ilerlemeyi engellemiştir. Çocukluk çağı aşılama oranlarında son otuz yılın en büyük düşüşü yaşanmış, tüberküloz ve sıtmadan ölümler salgın öncesi seviyelere kıyasla artmıştır. Herkes için sağlıklı yaşam kararlılık ve yeterli sağlık harcaması gerektirmektedir (United Nations, 2015g).

Diğer taraftan sağlıkla ilgili SKA'lara ulaşma konusunda ilerlemeler hem ülkeler arasında hem de ülkeler içinde eşitsiz olmuştur. Dünya Bankası (2021) verilerine göre yaşam beklentisi en kısa olan Çad (53 yıl) ile en uzun Japonya (84 yıl) arasında 31 yıllık bir fark vardır. (Türkiye 76, dünya ortalaması 71 ve AB ortalaması ise 80 yıl). Bazı ülkeler etkileyici kazanımlar elde ederken, ulusal ortalamalar pek çoğunun geride kaldığını perdelmektedir. Halen dünyada en az 400 milyon insanın temel sağlık hizmetleri bulunmamaktadır (United Nations, 2015h).

Amaç 3'ün önemli hedeflerinden biri: "2030'a kadar, bulaşıcı olmayan hastalıklardan kaynaklanan erken ölümleri önlemek, tedavi yoluyla üçte bir oranında azaltmak, ruh sağlığını desteklemek"tir. Bu hedefi somutlaştıran göstergelerden biri ise "Standartlaştırılmış önlenebilir ölüm oranı" dır. Önlenebilir ölüm hem önlenebilir hem de tedavi edilebilir ölüm nedenlerini kapsamaktadır. Tedavi edilebilir ölümler esas olarak zamanında ve etkili sağlık müdahaleleri yoluyla önlenebilmektedir (Eurostat, 2021: 106).

Grafik 5: Standart Önlenebilir ve Tedavi Edilebilir Ölüm (75 Yaşın Altındaki Yüz bin Kişiye Düşen Sayı, 2015 ve 2021 Yılları)

Kaynak: Eurostat veri tabanından yararlanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 5'e bakıldığında AB'de 2015 yılında önlenebilir ölüm oranı 262,14 iken 2021 yılı itibariyle oran 31,96 puanlık bir artış ile 294,1'e yükselmiştir. AB'nin aksine İsveç'in 2015 yılında 193,24 olan oranı tüm dünya gibi kendisinin de yaşadığı pandeminin olumsuz etkilerine rağmen 2021 yılında en iyi performans gösteren üye ülke olarak 177,48'e kadar düşürebilmesi dikkate değer bir başarı olarak değerlendirilebilir.

AB için olumsuz bir artışı ifade eden gösterge açısından özellikle salgının negatif etkileri yıkıcı olmuştur. COVID-19 salgını, 2020-2021 yılları boyunca AB üye ülkelerindeki ölüm oranlarını da önemli ölçüde etkilemiştir. Özellikle 60 yaşın üzerindeki nüfus ve sosyal açıdan dezavantajlı gruplar etkilenmiştir. Genel olarak Mart-Aralık 2020 döneminde, 2016-2019 yıllarının aynı dönemine kıyasla AB'de yaklaşık 600.000 aşırı ölüm meydana gelmiştir. Salgın üye ülkelerin çoğunda 2020'de yaşam beklentisinde coğrafi farklılıklarla birlikte bir azalmaya da yol açmıştır. 2019'a kıyasla yaşam süresinde en büyük azalmalar İspanya (-1,6 yıl), Romanya ve Bulgaristan'da (-1,4 yıl) gözlenirken, salgının yaşam beklentisi üzerindeki etkisi diğer üye ülkelerde daha az olmuştur. AB'nin doğumda beklenen yaşam süresinin 0,9 yıl azalarak 2019'daki 81,3 yıldan 2020'de 80,4 yıla düştüğü tahmin edilmektedir. Öte yandan salgının hızla yayılmasına istinaden, ülkelerin evde kalma politikaları veya fiziksel mesafe önlemleri gibi aldığı tedbirler yalnızca insanların ruh sağlığını değil, aynı zamanda toplumunve daha genel olarak ekonominin refahını da olumsuz etkilemiştir (Eurostat, 2021: 93-98).

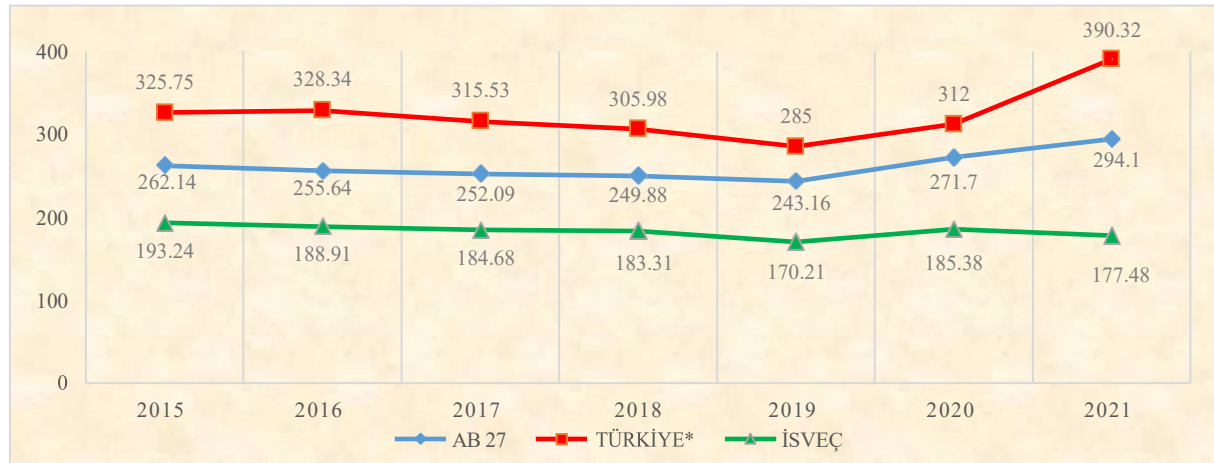
Diğer taraftan AB, analiz edilen sağlıkla ilgili göstergelerin birçoğunda ilerleme kaydetmiştir. Sağlıklı yaşam, ölüm nedenleri ve sağlık hizmetlerine erişimin takibinde kullanılan göstergelerde gelişmeler genelde olumludur. Ancak obezite oranı ve gürültü kirliliği gibi incelenen sağlık belirleyicilerinden bazılarının iyileştirilmesinde daha az ilerleme kaydedilmiştir (Eurostat, 2023: 69).

Türkiye açısından önlenebilir ölüm oranlarının hem 2015 hem de 2021 yılı için AB ortalamasının üzerinde olduğu görülmektedir. Gösterge bakımından olumsuz durum olarak hem AB'de oran artmış hem de Türkiye'de 2015 yılında 325,75 olan oran 2021 yılında 390,32'e yükselmiştir. Sıralama bakımından Türkiye'den daha alt sıralarda listenin son 4 sırasında yer alan ülkeler gösterge oranının 600'ün üzerinde olduğu Romanya, Bulgaristan, Letonya ve Macaristan'dır. On üye ülkeden göreceli olarak daha iyi konumda olan Türkiye, gösterge performansı olarak en iyi konumda bulunan İsveç'ten oldukça negatif ayrılmıştır. Bu göstergede Türkiye gerek 2015 yılında gerekse 2021 yılında 18. sırada yer almak suretiyle dinamik süreç içinde en azından ortalama bir konumda kalmayı başarmıştır.

Türkiye için bu SKA kapsamında öne çıkan ana konular; bulaşıcı olmayan hastalıklarla mücadelenin güçlendirilmesi, önleyici sağlık hizmetleri, nüfus başına düşen sağlık personelinin artırılması, iklim değişikliği başta olmak üzere artan küresel risklerle ilgili çevre sağlığı politikalarının geliştirilmesidir (Cumhurbaşkanlığı, 2019).

Trend analizinin uygulandığı Grafik 6'da görüldüğü üzere AB nispeten istikrarlı bir şekilde 2015 yılından (262,14) 2019 yılına (243,16) olumlu seyrini devam ettirmiş olmasına rağmen 2019 yılından itibaren pandeminin de etkisi ile eğilim olumsuzlaşmıştır. Buna karşılık Türkiye baz yılda (2015) 325,75 olan oranı, 2019 yılında 285'e (incelenen dönem için en düşük seviye) düşürmüş olmasına rağmen, oran 2019 sonrası hızlı bir artış eğilimine girerek 2021 yılı için 390,32'ye yükselmiştir. Gerek AB gerekse Türkiye için baz yıl olan 2015'e göre oran halen yüksektir. AB üyesi ülkeler içinde gösterge performansı 2021 yılı itibariyle en iyi durumda olan İsveç önlenebilir ölüm oranını minimize etmeyi başarmıştır.

Grafik 6: Standart Önlenebilir ve Tedavi Edilebilir Ölüm (75 Yaşın Altındaki Yüzbin Kişiye Düşen Sayı, 2015-2021 Dönemi, Trend Analizi)

Kaynak: Eurostat veri tabanından yararlanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

SKA 3 kapsamında seçilmiş diğer göstergelerin yer aldığı Tablo 5'te görüleceği üzere; Türkiye'nin "**Hastalık türüne göre Tüberküloz, HIV ve Hepatit'e bağlı standart ölüm oranı**" ile "**Yoksulluk durumuna göre hanede yaşayan ve gürültüden zarar gördüğünü düşünen nüfus yüzdesi**" bakımından AB ortalamasından daha iyi performans sergilediği, geri kalan göstergeler bakımından AB ortalamasından negatif ayrıştığı, gerek 2015 yılı gerekse son veri yılı için performans sıralamasında seçilmiş göstergeler bakımından orta sıralarda yer aldığı, "**Yaşam beklenti süresi bakımından**" en iyi performans gösteren ye ülkenin güney Avrupa lkesi İspanya olduğu anlaşılmıştır.

Tablo 5: SKA 3 Kapsamında Analiz Edilen Diğer Seçilmiş Göstergeler

SKA 3 DİĞER SEçİLMİş GÖSTERGELER	AB 27	TÜRKİYE +Sıralama	EN İYİ PERFORMAN S GÖSTEREN ÜYE
Yaşam beklenti süresi (Yıl, 2022) Bir kişinin beklenen ortalama ömrü.	80,6	76,3 2015:19.sıra 2022:23.sıra	83,2 (İSPANYA)
Sağlığı iyi veya çok iyi olarak algılanan kişilerin payı (% , 2021) Gösterge, insanların genel olarak sağlıklarını "ok iyi"den "ok kötü"ye kadar nasıl değerlendirdiklerine ilişkin öznel bir ölümdür. Kendini "iyi" veya "ok iyi" sağlıklı olarak algılayan 16 yaş ve üzeri nüfusun payı olarak ifade edilir. Algılanan genel sağlık göstergelerinin, insanların gelecekteki sağlık hizmeti kullanımı ve ölüm oranlarının iyi bir göstergesi olduğu bulunmuştur.	69,0	67,3 2015:17.sıra 2021:18.sıra	80,1 (İRLANDA)
Hastalık türüne göre Tüberküloz, HIV ve Hepatit'e bağlı standart ölüm oranı (% , 2021) Gösterge Tüberküloz, HIV ve Hepatit'in standartlaştırılmış ölüm oranını ölçmektedir. Bu oran, seçilmiş bulaşıcı hastalıklar nedeniyle ölen insan sayısının toplam nüfusa bölünmesiyle hesaplanmaktadır.	1,74	1,34 2015:20.sıra 2021:17.sıra	0,38 (HOLLANDA)
Kişisel olarak bildirilen karşılanmamış tıbbi muayene ve bakım ihtiyaı (% , 2021) Gösterge, aşağıdaki nedenlerden birine istinaden karşılanmayan tıbbi bakım ihtiyaçlarını bildiren 16 yaş ve üzeri nüfusun payını ölçmektedir: 'Mali nedenler', 'Bekleme listesi' ve 'Seyahat etmek için çok uzak' ( kategorinin tamamı toplanmıştır).	2,0	2,3 2015:22.sıra 2021:18.sıra	0,1 (ALMANYA)
Yoksulluk durumuna göre hanede yaşayan ve gürültüden zarar gördüğünü düşünen nüfus (% , 2020) Gösterge, komşularından veya sokaktan gelen gürültüden etkilendiğini beyan eden nüfusun oranını ölçmektedir.	17,6	15,7 2015:17.sıra 2020:16.sıra	8,0 (ESTONYA)

Kaynak: Eurostat veri tabanından yararlanılarak yazarlar tarafından oluşturulmuştur.

6. Bulgular ve neriler

BM 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarını hedef olarak benimseyen ve bu hedefler doğrultusunda politika geliştirip uygulayan, dönemler itibariyle uygulama sonuçlarını kamuoyu ile paylaşan AB ve Türkiye, ilk üç SKA kapsamında seçilmiş göstergeler çerçevesinde mukayese edilmiştir. Çalışma kapsamında AB ve Türkiye karşılaştırıldığında;

- SKA 1 kapsamında "yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altındaki genel oran" göstergesi bakımından baz yıl olarak alınan 2015 yılına göre AB ortalaması olumlu gelişme kaydederek düşmüştür. Türkiye'de ise 2015 yılında oran %26,7 iken 2021 yılında 7,3 puanlık yüksek bir artış ile %34'e yükselmiştir. Türkiye için son dönemde oranın düşmesi bir tarafa önemli oranda artması (AB ortalamasının yaklaşık 1,5 katı), AB'den ve dolayısıyla ye ülkelerden negatif olarak ayrışmışına sebep olmuştur. Hatta AB yesi ülkelerle karşılaştırıldığında sondan ikinci sırada yer almıştır. Bu kapsamda seçilmiş diğer göstergeler bakımından da Türkiye için olumsuz durum devam etmektedir.
- SKA 2 kapsamında "organik tarımın toplam tarım alanı içindeki payı" göstergesine göre AB, oranı 2015 baz yılından itibaren %6,56'dan 2,54 puan arttırarak %9,1'e yükseltmiş olsa da 2030 yılına kadar hedef olarak koyduğu %25 seviyesinden olduğua uzaktır. Türkiye ise 2015 yılında %1,34 olan organik tarım alanı oranını arttırmak bir

yana 2020 yılında %1,01'e düşürmüştür. Bu oran gerek AB ortalaması (%9,1) gerekse Avusturya (%25,69) ile karşılaştırıldığında oldukça düşük kalmaktadır. 2020 yılı için Türkiye'den daha düşük orana sahip AB üyesi tek ülke ise Malta (%0.62)'dir. SKA 2 kapsamında seçilmiş diğer göstergelere bakıldığında; Türkiye'nin yine AB ortalamalarından negatif ayrıştığı, genel olarak sıralamada son sıralarda yer aldığı, nispeten orta sıralarda olduğu istisnai göstergelerde dinamik süreç içinde avantajını koruyamayarak alt sıralara düştüğü görülmektedir.

- SKA 3 kapsamında AB, 2015 baz yılında “önlenebilir ölüm oranını” nispeten istikrarlı bir şekilde 2015 yılında 262,14'den 2019 yılı için 243,16'ya düşürmüş olsa da 2019 yılından itibaren pandeminin de etkisi ile trend olumsuzlaşmıştır. Buna karşılık Türkiye baz yılda (2015) 325,75 olan oranı 2019 yılında 285'e düşürmüştür. Gerek AB gerekse Türkiye için baz yıl olan 2015'e göre oran halen yüksektir. Diğer taraftan söz konusu oran açısından Türkiye, AB üyesi 10 ülke ortalamasından daha üst sıralarda pozitif ayrılmıştır. SKA 3 kapsamında seçilmiş diğer göstergelere bakıldığında; Türkiye'nin gerek gösterge verileri gerekse sıralama bakımından SKA1 ve SKA 2'ye göre nispeten daha iyi performans sergilediği, hatta seçilmiş ikigöstergede AB ortalamasından pozitif ayrıştığı anlaşılmıştır.
- Analiz edilen SKA'lar bakımından AB içinde de yeknesaklık bulunmadığı, ekonomik büyüklük ve gelişmişlik bakımından görece daha iyi olan “merkez” üye ülkeler (kuzey ve batı Avrupa) ile nispeten ekonomik büyüklüğü ve gelişmişliği henüz istenen seviyede olmayan “çevre” üye ülkeler (doğu ve güney Avrupa) arasında ciddi bir uçurum oluştuğu görülmüştür. Türkiye'nin genel performansı “çevre” üye ülkelerle paralellik arz etmektedir.
- Dünya genelinde 166 ülke arasında genel SKA performansı olarak 72. sırada yer alan Türkiye'nin, AB ortalaması ve 27 üye ülke performansı bakımından (ki ilk sırada yer alan Finlandiya dahil Dünyada ilk 30 ülke içinde 21 AB ülkesi bulunmaktadır) genel sıralamada en sonda yer aldığı görülmüştür.

Tüm bu tespitler sonrasında çözüm olarak SK hedeflerine ulaşmanın yolu, iyi yönetişimin beş temel unsurunu esas almaktan geçmektedir (Sachs et al., 2023: 4):

- Kamu politikasına rehberlik edecek uzun vadeli Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri yollarının hazırlanması
- SKA finansmanının gerekli ölçek ve zamanlamada sağlanması
- Küresel iş birliğini teşvik etmek, jeopolitik çatışma ve gerilimi azaltmak
- Sosyal içermeyi ve çevresel sürdürülebilirliği genişletmek için inovasyonun desteklenmesi
- Sürdürülebilir Kalkınma Hedefi ilerlemesi ve performansına ilişkin düzenli raporlama

7. Sonuç

Sonuç olarak; Türkiye'nin SKA 1 kapsamında “yoksulluk veya sosyal dışlanma riski altındaki genel oran” ve diğer seçilmiş gösterge verileri, SKA 2 kapsamında “organik tarımın toplam tarım alanı içindeki payı” ve diğer seçilmiş gösterge verileri ile SKA 3 kapsamında “önlenebilir ölüm oranını” ve diğer seçilmiş gösterge verileri bakımından-istisnalar hariç- AB ortalamalarının altında bir performansa sahip olduğu anlaşılmıştır. Çalışmaya ilişkin genel değerlendirme yapıldığında AB ile Türkiye arasında SKA performansı bakımından yakınsama değil, aksine aradaki makasın Türkiye aleyhine açıldığı, negatif ayrışmanın gerçekleştiği uzaksama hali mevcuttur. Her ne kadar Türkiye bazı göstergeler bakımından performansını ve sıralamasını artırmış olsa da genel SKA performansı bakımından genel sıralamada en sonda yer almaktadır. Bu durum AB tam üyelik müzakere sürecinde olan Türkiye açısından olumsuz bir durum oluşturmaktadır.

Türkiye'nin bu duruma çözüm bağlamında sorunun sebeplerini kaynağında tespit etmesi, sonrasında gerçekçi, uygulanabilir politikalar geliştirmesi ve eyleme geçmesi, iyi yönetişim ilkelerini politik kültür haline getirmesi, teknoloji ve dijitalleşme yatırımlarını artırması, özel ya da kamu alanında Ar-Ge faaliyetlerine ayrılan payın her sektör için optimal seviyeye çıkarması, özellikle ekonomide etkinlik ve verimliliği ön planda tutması gerekmektedir. Bu anlamda dinamik bir süreç olan SKA'ları uygulama noktasında, görece dünya ortalamasının üzerinde gelişim gösteren AB'nin performansı ile uyumu yakalamak isteyen Türkiye istikrarlı ve kararlı politika ile eylem için gerekli çabayı artırmalıdır. Türkiye aynı zamanda iklim değişikliği kapsamında yerine getirmesi gereken yükümlülükler ile başlattığı yeşil dönüşüm sürecine ilişkin politikalarını SK politikaları ile uyumlaştırmak zorundadır. Böylece İklim değişikliği, yeşil dönüşüm ve SK politikalarının oluşturduğu sinerji Türkiye'yi AB sürecinde destekleyecektir.

Kaynakça

Ada, A. A. (2015). Kümeleme analizi ile AB ülkeleri ve Türkiye'nin sürdürülebilir kalkınma açısından değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (29).

Ada, A. A. & Kılıç, Z., (2015). Sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir bankacılık: AB ve Türkiye'deki

uygulamalar. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (42).

Arıman, Y. (2023). Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda Türkiye ve OECD ülkelerinde eğitim harcamalarının analizi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 41, 213-

231. <https://doi.org/10.18092/ulikidince.1350224>

Aruoba, Ç. (1997). Çevre ekonomisi, gelişme ekonomisi. R. Keleş (ed.), *İnsan çevre toplum*. 2. Baskı, İmge Yayınları.

Ay, S. (2017). Sürdürülebilir kalkınmayı ölçmek: Türkiye üzerine bir değerlendirme. *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*, 2017, Cilt: 13, Sayı: Özel Sayı-1, 85-100, ISSN: 1305-7979

Aybay, A. (1997). Çevre ve hukuk. R. Keleş (ed.), *İnsan çevre toplum*. 2. Baskı, İmge Yayınları.

Bolayır, S. & Eroğlu, İ. (2024). Türkiye’de Sürdürülebilir kalkınma. *Sakarya İktisat Dergisi*, Cilt 13, Sayı 1, 2024, 1-22

Callenbach, E. (2011). *Ekoloji Cep Rehberi*. (E. Özkan, Çev.). 2. Baskı, Sinek Sekiz Yayınevi. Cumhurbaşkanlığı, (2019). *Strateji ve Bütçe Başkanlığı, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Değerlendirme*

Raporu. https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/03/Surdurulebilir-Kalkinma-Amaclari-Degerlendirme-Raporu_13_12_2019-WEB.pdf

Dağdemir, Ö. (2015). *Çevre sorunlarına ekonomik yaklaşımlar ve optimal politika arayışları*. 3. Baskı, Gazi Kitabevi.

Eurostat, (2021). *Sustainable development in the European Union, monitoring report on progress towards the SDGs in an EU context*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-flagship-publications/-/KS-03-21-096>

Eurostat, (2023). *Sustainable development in the European Union, monitoring report on progress towards the SDGs in an EU context*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-flagship-publications/w/ks-04-23-184>

Güney, T. (2017). Sürdürülebilir kalkınma açısından ekonomik özgürlüğün önemi: Panel veri analizi.

Karaman KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 19 (32): 8-14, 2017 ISSN: 2147 - 7833

Kahreman, Y. (2024). AB ülkeleri için 2008 krizi sonrası ESG kapsamında sürdürülebilir kalkınma performansının değerlendirilmesi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, 43, 73-90. <https://doi.org/10.18092/ulikidince.1414127>

Keleş, R., Hamamcı, C. & Çoban, A. (2012). *Çevre Politikası*. 7. Baskı, İmge Kitabevi Yayınları. Kışlalıoğlu, M. & Berkes, F. (2010). *Çevre ve Ekoloji*. 12. Baskı, Remzi Kitabevi.

Kovel, (2002), Aktaran Albayrak, E.N., Gökçe, A. (2015). Ekonomik büyüme ve çevresel kirlilik ilişkisi: Çevresel Kuznets Eğrisi ve Türkiye örneği. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 2

Mete, E. (2020). Sürdürülebilir kalkınma kapsamında yeşil lojistik: Avrupa Birliği ve Türkiye Örneği.

Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 12(23), 383-396, <https://doi.org/10.38155/ksbd.790740>

Özkan, K. E. (2017). *Sürdürülebilir kalkınma bağlamında çevre sorunlarının önemi: Türkiye ve AB karşılaştırması* (Yayın No.466055). [Yüksek lisans tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

Porritt, J. (1989). *Yeşil Politika*. (A. Türker, Çev.). 2. Baskı, Ayrıntı Yayınları.

Sachs, J.D., Lafortune, G., Fuller, G. & Drumm, E. (2023). *Implementing the SDG stimulus, sustainable development report 2023*. Sustainable development solutions network (SDSN), Paris. <https://s3.amazonaws.com/sustainabledevelopment.report/2023/sustainable-development-report-2023.pdf>

Sönmez, N. (1997). Çevre, toprak ve insan. R. Keleş (ed.), *İnsan çevre toplum*. 2. Baskı, İmge Yayınları.

Veysikarani, D. (2023). Çok boyutlu ölçekleme analizi ile Avrupa Birliği ülkelerinin ve Türkiye’nin sürdürülebilir kalkınma düzeylerinin karşılaştırılması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, Yıl: 2023, Cilt: 14, Sayı: 100. Yıl Özel Sayısı, 173-199, ISSN: 1308-9552

Wu, J., Guo, S., Huang, H., Liu, W. & Xiang, Y. (2018). Information and communications technologies for sustainable development goals: State-of-the-Art, Needs and Perspectives, *IEEE Communications Surveys & Tutorials*, 20. 2389-2406. 10.1109/COMST.2018.2812301

İnternet Kaynakları

Club of Rome, (1972). *The limiths to growth*. <https://www.clubofrome.org/publication/the-limits-to-growth/> (E.T: 02.05.2019)

Eurostat, Data browser, *Sustainable development goals Database, Selected datasets, sdg No: [1 ,10], [1 ,20],[1 ,31], [1,41], [1 ,50], [11 ,11], [11 ,20], [2 ,10], [2 ,30], [2 ,40], [2 ,60], [3 ,20], [3 ,41], [3 ,42], [3 ,60]*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/database>

Dışışleri Bakanlığı, (2019). *Çevre, iklim değişikliği ve suya dair sürdürülebilir kalkınma hedefleri*. <http://www.mfa.gov.tr/surdurulebilir-kalkinma.tr.mfa> (E. T.: 05.04.2019).

Dünya Bankası, (2021). *Life expectancy at birth, total (years)*. https://data.worldbank.org/indicator/SP.DYN.LE00.IN?end=2021&most_recent_value_desc=false&start=1960&view=chart (E.T.: 20.04.2024)

SDSN, (2022). Sustainable development solutions network. *Rankings The overall performance of European countries*. <https://eu-dashboards.sdginde.org/rankings> (E.T.: 08.04.2024)

United Nations, (2015a), *Department of Economic and Social Affairs sustainable development, the 17 goals*, <https://sdgs.un.org/goals> (E.T.: 08.04.2024)

United Nations, (2015b). *General Assembly, Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015*. https://www.un.org/en/development/desa/population/migration/generalassembly/docs/globalcompact/A_RES_70_1_E.pdf (E.T: 10.02.2024)

United Nations, (2015c). *United Nations Development Programme, Sustainable development*, <https://www.undp.org/sustainable-development-goals/no-poverty> (E.T.: 15.04.2024)

United Nations, (2015d). Sustainable Development, Goals (<https://www.un.org/sustainabledevelopment/poverty/>). (E.T.:15.04.2024)

United Nations, (2015e). Sustainable Development, Goals (<https://www.undp.org/sustainable-development-goals/zero-hunger>). (E.T.: 15.04.2024)

United Nations, (2015f). Sustainable Development, Goals (<https://www.un.org/sustainabledevelopment/hunger/>). (E.T.: 16.04.2024)

United Nations, (2015g). Sustainable Development, Goals (<https://www.un.org/sustainabledevelopment/health/>). (E.T.: 18.04.2024)

United Nations, (2015h). *United Nations Development Programme, Sustainable development* (<https://www.undp.org/sustainable-development-goals/good-health>). (E.T.: 18.04.2024)